

הרצל בתקשורת

דוח תקופתי (ינואר 2020)

מאת ד"ר אנטון ברקובסקי

בעיתונות

רב ישראל אייכלר התייחס לנושא האנטישמיות הגואה. לטענתו, התופעה מתחזקת גם בארץ וגם בחו"ל, וזאת חרף קיום המדינה היהודית ועל אף ההתבוללות של רוב ביהדות האמריקנית. לטענתו, המסייעים העיקריים לתופעה הם: ההתבוללות והסטה של הפוליטיקאים בישראל (כגון הזו של "איווט"). הרב רמז כי הציונות שיחקה לטובתם של האנטישמים: "הרצל וחבריו אף ראו שותפים נאמנים לרעיון הציוני, באותם האנטישמים שיגרשו את היהודים מארצותיהם לארץ ישראל". לטענת אייכלר – התשובה היחידה לתופעה, שאומנם לא תעלים את האנטישמיות אך לא תיתן לה "לחסל אותנו" היא "רק חיזוק התורה והיהדות".¹

88 מחברות של כתבי יד מאת הרב יצחק יעקב ריינס נתרמו על ידי משפחתו לספרייה הלאומית. בהיותו ראש ישיבה, הצליח ריינס לשלב בין קודש לחול, היה בין מעצבי הציונות הדתית, העריץ את הרצל ואת דרכו, התכתב איתו ואף נשא דברים לזכרו של הרצל במועדים שונים (בדרשה שנשא ביום השנה הרביעית לפטירתו הזכיר את "גדולתו העל-אנושית של הרצל").²

בפרסומת לאירוע שארגן עיתונאי ופעיל פוליטי גול קלב (המרבה בהשוואות בין האירועים הפוליטיים בארץ לבין אלו שבתנ"ך) עמדה בבסיס המפגש ההשוואה בין הרצל ליוסף. קולב מצא הרבה קווי דמיון בין השניים, ביניהם: היותם אנשי חזון עם רעיונות שלא היו מקובלים על ידי רבים, הגיל ששניהם התחילו בפעילותם למען עם (37) ועוד.⁴ בכתבה אחרת שלו, שבה התייחס לכנס הרצל לציונות המודרנית, לדברי נואמיו ולמורשתו של חוזה המדינה שבאה לידי ביטוי בישראל המודרנית, השווה קולב את הרצל עם נוח והרב יוחנן בן זכאי.⁵

ד"ר מאיר סיידלר השווה בין הרצל למשה רבנו ומצא קווי דמיון רבים בין המנהיגים: שניהם גדלו על ברכי תרבות זרה, הגיבו למעשה אנטישמי, היו מסורים אין-קץ לעם ישראל, התחילו פעילותם ממצב נואש, זכו בהצלחה תוך זמן קצר. השוני המהותי בין השניים היה בזיקה לדת ובאופן פעילותם. הכותב סיים באמירה:

¹ אייכלר, ישראל. אנטישמיות מאז ולתמיד. *המחנה החרדי – עולמות* (2.1.2020), עמ' 4.

² לוקשין בוב, חנה. הרב ריינס: גילויים חדשים. *מקור ראשון – שבת* (3.1.2020), עמ' 14-15.

³ Cashman, Creer Fay. Grapevine. *The Jerusalem Post- in Jerusalem* (10.1.2020), p. 12.

⁴ Kalev, Gol. Joseph and Herzl seeking their brethren. *The Jerusalem Post-magazine* (10.1.2020), p. 43.

⁵ Kalev, Gol. From vision to a celebration of Judaism and life. *The Jerusalem Post-int* (17.1.2020), p. 30.

"משה רבנו נתן לנו תורת נצח. בזכות מפעלו של הרצל זכינו... למדינה עצמאית. יהיה רצון שהמדינה שהעניק לנו הרצל תדע להתחבר לתורת הנצח של משה רבנו".⁶

בראיון עמו, עשה ד"ר מיכאל פרונשטיין "סדר בפרשת דרייפוס", תיאר אותה והפריך כמה מיתוסים. ביניהם זה שלפיו, רק בעקבות משפט דרייפוס שאותו סיקר בתור עיתונאי, הפך הרצל לציוני. בפועל, ניצני הרעיונות נראו כבר ב-1892, בה הגיע הרצל לפריס ונתקל בספרו של אדוארד דרימון (האחראי לליבוי ההסתה האנטישמית) "צרפת היהודית". בעקבות זאת ב-1894 כתב הרצל את המחזה "הגטו החדש". לטענת פרונשטיין: "מדאיג גם שהוא (הרצל) לא הדגיש מספיק בדיווחיו את היותו של דרייפוס חף מפשע"; "עוד קודם במחזה הוא כתב על יהודי שלחם על כבודו בדו-קרב ושם יש משפט שאומר שליהודים אין מקום בעולם עד שיהיו מוכנים למות על כבודם. המרכיב של הכבוד היה חשוב מאוד להרצל בציונות שלו...".⁷

על רקע ההתבטאויות השנויות במחלוקת של הרב הספרדי הראשי יצחק יוסף בגנות העולים מחבר העמים ("גויים גמורים") התייחסה עינב קורן לטבען של תיאוריות הקשר האנטישמיות. בין שפע הדוגמאות התחילה בזו הידועה ביותר - "הפרוטוקולים" - לכאורה "סיכום ההרצאה של בנימין זאב הרצל בישיבה סודית של הקונגרס הציוני הראשון...".⁸

בג'רוזלם פוסט הקדישו כתבה לספרו החדש של איש התרבות והמוזיקה הבריטית - נורמן לברכט (Norman Lebrecht) - *Genius and Anxiety: How Jews changed the world 1847-1947*. בין שפע הדמויות המוזכרות: שמעון שטר (המגלה את אוצרות הגניזה של קהיר) והרצל.⁹

אורן נהרי סקר את התהפוכות שחלו בלאומיות האירופית. בין הדמויות שעיצבו או ניתחו את הרעיון הלאומי הזכיר נהרי את הרצל: "מה שהבין בנימין זאב הרצל בסוף המאה ה-19 הוא לקח שתקף לסוף המאה ה-20. תקף תמיד. הוא הבין שמדינת הלאום, שהדמוקרטיה, פירוק האימפריות הרב-תרבותיות יביא איתו ברכה - וקללה. שמדינת הלאום עלולה להגדיר עצמה לא על פי מה שהיא - אלא מה שהיא לא רוצה שיהיו באותו לאום...".¹⁰

כתבתו של ארי שביט עסקה בטבריה, עזובה ופושעת, שמתקשה להתגבר על בעיות כלכליות ושסעים חברתיים, אם כי שומרת נאמנות פוליטית לגוש הימין ולבנימין נתניהו. שביט הזכיר את תיאורי טבריה מ"אלטנוילנד" של הרצל: "הניצה של הציונות" שעליה כתב יותר מאשר על כל מקום אחר בארץ ישראל... העיר של מרחצאות מפוארים, בתי מלון שוויצריים ווילות לבנות המשתלבות להפליא על מדרונות מיוערים... עיר של מדע מתקן עולם, טכנולוגיה חדשנית, הרמוניה בין דתות וצדק חברתי... גן עדן. לטענת שביט, הציונות ההרצליאנית אף פעם לא מימשה את עצמה בטבריה. אולי רק מלון סקוטי "סנט אנדרוס" המשובח הוא "המוסד היחיד שמממש את חזונו של הרצל".¹¹

⁶ סידלר, מאיר. מושג השבוע. מנהיגות יהודית- בין משה רבנו לתאודור הרצל. גילוי דעת (24.1.2020), עמ' 10.

⁷ אברהם (פרוינד), יעל. אלפרד דרייפוס, תיק פתוח. מקור ראשון – דיוקן (10.1.2020), עמ' 26-31.

⁸ קורן, עינב. תיאוריית הקשר היהודי. העיר כאן דרום - אשקלון (10.1.2020), עמ' 20.

⁹ Teller, Neville. The Jewish Genius. *The Jerusalem Report* (17.1.2020), p. 47.

¹⁰ נהרי, אורן. השד הלאומי והבקבוק המדומיין. ליברל (13.1.2020), עמ' 16-17.

¹¹ שביט, ארי. עיר הגאות והשפל. מקור ראשון – דיוקן (10.1.2020), עמ' 26-31.

בספרה החדש של אניטה שפירא ("הרומן הרוסי") השופך אור חדש על "ראשית הפרויקט הציוני" מגולל סיפורם של חברי ביל"ו, דרכם, התמודדותם מול הקשיים של המציאות האכזרית בארץ, הדמיון והשוני שלהם לציונות ההרצליאנית, ויחסם המשתנה כלפי דמותו של הרצל, חזונו ומימושו.¹²

על רקע הבחירות המתקרבות הקדיש חיים פרידלנדר כתבה מורחבת להיסטוריה של מחלוקות ופיצולים בתנועת "המזרחי" והמפלגות שצצו ממנה במערכת הפוליטית של ישראל לאחר קום המדינה. הדוגמה ההיסטורית הראשונה שהשתמש בה התייחסה למשבר אוגנדה - תמיכתה של התנועה להקמת המדינה היהודית באפריקה: "אומנם כיהודים מאמינים, מנהיגי המזרחי האמינו בשיבת ציון, אך בשל אותה תפיסת עולם של 'השפעה מבפנים' תמכו קברניטי התנועה בהצעה של הרצל. התמיכה עלתה במחיר יקר לתנועה הצעירה - פרישת רבים מחבריה".¹³

גדעון לוי התבטא בגנות "תוכנית המאה" של הנשיא טראמפ. לטענתו, מדובר בסוף החלום של "שתי מדינות לשתי עמים", בכינונה הרשמי של "מדינת האפרטהייד" ושינוי המשפט והסדר הבינלאומי, עם כל המשתמע לכך ליחסיה של ישראל עם האיחוד האירופי, האו"ם, הפלסטינאים, תנועת השמאל וכל שאר הגורמים. "הרצל התחיל בבאזל, טראמפ סיים בושינגטון. מעכשיו אי אפשר יהיה להניח עוד לקהילה הבינלאומית, ובמיוחד לאיחוד האירופי, להמשיך לשלם את מס השפתיים הנבוב שלהם לפתרון שתי המדינות...".¹⁴

עקיבא ביגמן התייחס לתכניתו של הנשיא טראמפ, לסוגיית הסיפוח של שטחים במסגרתה ולביקורת עליה. לדעתו, מדובר בתוכנית המבוססת על ראיית עולם שמרנית וריאליסטית וזאת לעומת תכניות קודמות ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הכותב ציין ש"הרצל הגה את הציונות המדינית, טרוםפלדור הגה את הציונות המעשית, ובדור האחרון, בקרב הימין המתנחלי, הומצא זרם חדש – הציונות המשפטית. כאילו לשינוי הקטגוריה של פיקציה תיאורטית-תלמודית יש משמעות מעשית".¹⁵

גול קלב ביקר את התבטאותו של א.ב. יהושע על הלאומיות הישראלית ("הלאומיות חייבת להיות מבוססת על טריטוריה ולא על דת"). לדעת קולב, הציונות המודרנית גם בארץ וגם בחו"ל משולבת עם דת. לצד דוגמאות היסטוריות המוכיחות כי הדת המסתגלת לשינויים גרמה להישרדות היהודים ואף ליצירת התנועה הלאומית שלהם, השתמש קולב בהשוואה שהגה הרצל. חוזה המדינה השווה את היהודים לכלבי ים, שנזרקו לים ולמדו להתנהג כמו דגים, על אף שהם לא.¹⁶

¹² אבינרי, שלמה. רומן רוסי. הארץ (17.1.2020), עמ' 1-3.

¹³ פרידלנדר, חיים. קצוות פרומים. בקהילה - שבועון (23.1.2020), עמ' 50-56.

¹⁴ לוי, גדעון. אדם אחד, קול אחד. הארץ (26.1.2020), עמ' 2.

¹⁵ ביגמן, עקיבא. בין טראמפ לאוסלו. ישראל היום! (30.1.2020), עמ' 9-10.

¹⁶ Kalev, Gol. The Jewish religion is indeed intertwined with Zionism. *The Jerusalem Post* (31.1.2020), p. 33.